

SOCIALISME, SINDICALISME I COMUNISME A MALLORCA (1929-1933)

per PERE GABRIEL

LES FORCES SOCIALISTES

En començar l'any 1929, la situació dels socialistes mallorquins no era precisament bona. Llurs únics puntals eren una *Unión General de Trabajadores de Baleares* (UGTB)¹ pràcticament inexistent, "El Obrero Balear",² a punt de desaparèixer donades les seves dificultats econòmiques, i les Agrupacions Socialistes de Ciutat, Lluçmajor i Manacor, darreres organitzacions de partit existents a l'illa i que en total no sumaven els 40 cotitzants, aquests, a més, plens d'un fort absentisme polític.³ L'únic dirigent era en realitat Llorens Bisbal,⁴ director del pe-

1. La UGTB fou fundada el 4 d'octubre de 1925 en un congrés celebrat al saló d'actes de la Casa del Poble de Ciutat i amb l'assistència de 54 delegats que representaven 20 societats (15 de Ciutat i 5 de cinc pobles de Mallorca) i 2.137 afiliats. Pretenia d'agrupar totes les organitzacions obreres de Balears que acceptessin llurs estatuts, així com els principis tàctics de la UGTE, a la qual venien obligades a pertànyer. Malgrat el seu qualificatiu "de Baleares", només aconseguí, excepte en alguns moments, de reunir la majoria del moviment societari mallorquí.

L'any 1929, i el mes de maig, quan ja havia començat l'esforç reorganitzatiu dels socialistes, només comptava amb 1954 afiliats a tota l'illa i amb 23 societats (18 a Ciutat i 5 als pobles). De tota manera, fins i tot aquestes xifres han d'ésser rebaixades, car fan referència a dades declarades que no corresponien del tot a la realitat. No hem pogut localitzar massa informacions sobre el seu funcionament efectiu durant el 1928 i els primers mesos del 1929.

2. "El Obrero Balear", "Órgano de la agrupación socialista de Palma de Mallorca, periódico defensor de la clase obrera", va aparèixer amb el subtítol "Defensor de la clase trabajadora" el 8 de desembre de 1900. Va tenir una llarga existència, car, sense cap interrupció llarga, fou publicat fins a la darrera setmana abans del 19 de juliol de 1936. Sempre fou un setmanari; primer sortí els dissabtes i a partir del 1918 els divendres. Comptà en general amb 4 pàgines de mida foli. En foren els directors principals: Francesc Roca, Llorenç Bisbal, Antoni M.ª Alsina, Agustí Roca i Ignasi Ferratjans.

3. En realitat es tractava dels vells homes socialistes que havien creat als pobles els principals centres obrers. La Dictadura va significar un augment de la importància donada a les cooperatives (així a Lluçmajor i Manacor). Els elements joves que van dirigir el moviment obrer mallorquí els anys 1919-23 havien passat quasi totalment al partit comunista i al moviment sindicalista; durant la Dictadura es van disseminar.

4. Llorenç Bisbal Barceló va néixer a Alcúdia, al lloc dit el "Clot", el 1.^r d'agost

riòdic, principal sostenidor de l'A. S. de Ciutat i fins i tot de la UGTB. Fou ell qui va concretar en una intensa crida d'ajut a "El Obrero Balear", l'estimat i vell periòdic dels obrers mallorquins, tot un esforç tendent a revitalitzar el moviment societari i les organitzacions del partit, així com a assegurar de nou unes relacions entre Ciutat i els pobles per una banda i entre els socialistes i les societats per l'altra. En aquesta tasca va destacar el paper que hi féu el grup de Joventuts Socialistes, i més especialment Jaume Garcia.⁵ Aquestes van intervenir decisivament en la renovació del cos de redacció del setmanari i també en la preparació de la diada del 1.º de maig d'aquell any, especialment important, car va permetre de renovar les relacions abans esmentades; a més, els seus membres reorganitzaren l'organització *Salud y Cultura*, que va preparar un ample programa de conferències dirigides als obrers.⁶

El pas següent cap a la reorganització fou una mena de campanya de reafirmació societària: uns quants homes, constituïts en juntes directives de diferents societats, van organitzar repetits actes per guanyar-se l'ajut dels obrers de llur ofici.⁷

Tota aquesta activitat, centrada a Ciutat per diferents raons, va anar acompanyada de la defensa dels comitès paritaris, de forma conseqüent

---

de 1876. A la seva infantesa va ser porqueret. Marxà amb els seus pares a Ciutat a 12 anys; llavors va aprendre l'ofici de sabater. Mentre feia el servei militar, a Ciutat, aprengué de llegir i escriure. Participà a la guerra de Cuba (set. 1896-agost 1897), d'on tornà amb una malaltia de la qual es va ressentir tota la resta de la seva vida. Es va afiliar al partit socialista a començaments de segle, després d'escoltar Antonio Quejido en un viatge que aquest va fer a Ciutat. Fou el principal dirigent de "La Igualdad", societat obrera dels sabaters, a partir dels primers anys del segle, i de fet, fins a la seva mort. La seva importància dins el partit, sobretot a partir de la seva tornada d'un viatge a Mèxic, a la recerca de treball, el 1908, va ser decisiva. Intentà a Mallorca la reivindicació de la Setmana Tràgica. Els anys 1911-1912 es va apropar a les posicions sindicalistes, potser més com a maniobra per assegurar-se la seva situació dins el partit socialista que no pas amb velleïtats sindicalistes sinceres. En definitiva, d'aquells moments va sorgir el cabdillatge (molt malalt ja F. Roca) indiscutible d'en Bisbal damunt els socialistes de Mallorca: Decidit reconstructor durant la crisi de 1920-1921, va ésser ell qui aconseguí de salvar l'existència del partit i qui assegurà durant el temps de la Dictadura la vida tant de "El Obrero Balear" com de determinats nuclis socialistes.

5. L'any 1904 s'intentà per primera vegada de crear un grup de joventuts socialistes a Ciutat, però no fou fins el 1907-1908 que se'n va iniciar el primer funcionament continuat. Llavors en fou el dirigent principal en Jaume Bauzá Far. La crisi tercerista es va endur els joves cap als comunistes. Fins al novembre de 1927, els socialistes no pogueren iniciar llur reorganització, dirigida concretament per Jaume Garcia, Ramon Garcia Galán, Bartomeu Pérez, Gabriel Puigserver i Agustí i Joan Lladó.

6. "Salud y Cultura" havia estat creada a finals del 1923 i fou reorganitzada el mes d'agost de 1927 per Ignasi Ferratjans, antic socialista que havia passat al partit comunista l'any 1921, que durant els primers anys de la Dictadura havia format part del comitè de la federació comunista catalana balear i que finalment, el 1926, havia tornat a Mallorca i havia reingressat a les files socialistes. Fins al 1929 l'activitat de "Salud y Cultura" havia estat pràcticament nul·la.

7. Així, els festivals a benefici de les pròpies societats de *La Unión Algodonera i Unión Tranviaria* (en el d'aquesta foren donats per obrers tramviàries el drama *Noticia Humana*, les romances de *La del Soto del Parral* i *El huésped del vecino*, l'entremès de Quintero *El chiquillo*, així com el monòleg en mallorquí *Notícies tramviàries*; la vetllada va acabar amb ball i rifa) [*"O.B."*, 1436, 1 nov. 1929].

amb una llarga tradició dels socialistes i potser prova alhora, en el cas de Mallorca, del seu "realisme".⁸ Ara bé: això va provocar la seva primera baralla amb comunistes i sindicalistes que van fer de l'oposició a aquests comitès el punt de partida de la seva reorganització.⁹

L'any següent es va produir el primer reviscolament del moviment societari, portat efectivament quasi en la seva totalitat, pels socialistes. Significativament, no va anar acompanyat d'un moviment vaguístic.¹⁰

D'altra banda, aquell any 1930 es va produir un altre fet: les organitzacions obreres de Menorca, per primera vegada dirigides majoritàriament pels socialistes, van manifestar la intenció d'incorporar-se a un moviment obrer baleàric.¹¹ Tot plegat, juntament amb els continuats

8. Els socialistes mallorquins des de sempre es mostraren en línies generals partidaris d'aprofitar al màxim la legislació social establerta, en especial organismes com els tribunals mixtos i els comitès paritaris. Això era coherent amb llur interès per desenvolupar organitzacions de caràcter cooperatiu i mutualista. Llucmajor pot ésser l'exemple més clar i més reeixit d'aquesta política. De fet, el gran pes del sector camperol a Mallorca, i fins i tot l'estret lligam en aquells anys dels obrers amb el camp podrien explicar tant l'especial legalisme dels socialistes mallorquins com l'èxit mateix d'aquests en la lluita que sostenien per emparar-se del moviment societari. Significativament, anarquistes i comunistes només arrelaren amb força a Ciutat, i encara aquí en sectors com el de la construcció, moll o indústria del vidre.

9. Durant el segle XIX, els anys 1869-1874, a Ciutat (més que a Mallorca) es desenvolupà un moviment obrer internacionalista estretament lligat als grups aliancistes de Barcelona. De tota manera, iniciada la reorganització dels obrers mallorquins pels socialistes a finals de segle, els anarquistes no aconseguiren de posar en marxa, a Ciutat, unes organitzacions pròpies, i un periòdic, "El Rayo", "periòdico sindicalista, defensor de los oprimidos", fins al 1912, a l'abric de la creació de la CNT. Els anys 1918-1923 va conèixer un creixement espectacular, sobretot de llur influència política dins el moviment societari, sense aconseguir, però, la creació d'organitzacions pròpies. Aquells anys, el moviment societari a Ciutat prengué una volada pròpia, juntes totes les societats dins una federació local a la casa del poble, no adscrita a cap central peninsular. Per llur banda, els comunistes del 1921, sorgits de l'escissió tercerista, principals homes lligats a aquella federació, marxaren fins a l'adveniment de la dictadura junts amb sindicalistes. Però l'intent d'ambdós grups d'afiliar la federació local a la CNT va permetre als socialistes de controlar de nou la majoria del moviment societari; sindicalistes i comunistes van quedar arraconats dins algunes poques societats (*Sindicato Único de la Construcción, Sindicato Metalúrgico Balear*). Durant els primers anys de la dictadura, clausurats els seus locals i la seva premsa, els sindicalistes intentaren de tornar a la casa del poble, però no foren admesos pels socialistes. En general, ni comunistes ni sindicalistes no foren presents en el moviment societari d'aquells anys.

10. Els diferents moments de reorganització societària a Mallorca fins llavors (1900-1904, 1909-1912, 1918-1920) havien anat sempre acompanyats des dels seus començaments d'un ample moviment vaguístic: un grup d'obrers es constituïa en comitè d'una societat, preparava unes peticions a la patronal i cridava els obrers del gremi per imposar-les; quan els obrers afiliats a la societat ja eren suficients, s'anava a la vaga. En canvi, el 1930, imposat clarament pels dirigents socialistes, les crides a les societats no significaren més peticions a la patronal que les que podien ser concedides mitjançant els comitès paritaris.

11. Els socialistes aconseguiren de formar una primera agrupació, a Maó, a finals de la primera guerra. Però allí la crisi tercerista (que es va traduir en un trasbals, cap als anarquistes) i l'adveniment de la dictadura van desorganitzar del tot les forces socialistes. El mes de març de 1930 es va constituir la *Unión Socialista Menorquina*, afiliada al PSOE, gràcies sobretot a l'esforç de Víctor Rotger. Comptava amb grups socialistes a Maó i Ciutatella ("O.B.", 1457, 28 març 1930; "O.B.", 1462, 1 maig 1930). Les anades de Jaume Bauzá a Maó ("B.O.", 1413, 24 maig 1929) i de Víctor Rotger a Ciutat, com a delegat fraternal de la *Federació Obrera de Mahón* i de *Ciudadela* al V congrés de la UGTB (octubre 1929) ["O.B.", 1436, 1 nov. 1929], facilitaren potser

anuncis de noves eleccions, va posar en evidència aquest any, les debilitats dels èxits socialistes: llurs efectius pròpiament de partit continuaren essent minsos: 51 afiliats a tota l'illa, i les tres úniques organitzacions de sempre. Davant això, va tornar a ésser en Bisbal qui intentà la reorganització. Iniciatives seves foren: una primera trobada de gairebé la totalitat dels militants de l'illa a la Casa del Poble de Ciutat (2 de març de 1930), on fou decidit de començar una campanya de propaganda tendent a crear noves A. S. i J. S. als pobles; i, també, les principals decisions preses per l'assemblea general de l'A. S. de Ciutat dels primers dies d'agost (acceptació d'uns nous reglaments, campanya d'organització de grups socialistes als barris de Ciutat, intents de constitució d'A. S. a Esporles, Calvià, Alaró, Binissalem i Capdepera).¹²

Finalment, els primers mesos de 1931, fou ratificat el pes de les Joventuts en relació a l'A. S. de Ciutat: decidida la reforma del "Obrero Balear" aquelles passaren a ser les responsables quasi exclusives del periòdic.¹³

Els socialistes van participar en el denominat comitè revolucionari de Mallorca.¹⁴ Aquest, coneguda la nova de la proclamació de la repú-

la decisió presa per la *Federación Obrera de Menorca* el 12 de gener de 1930 d'ingressar a la UGTB ("O.B.", 1447, 17 de gener 1930). Els socialistes mallorquins expressaren tot seguit llur alegria, així com l'esperança de poder comptar amb nous quadres dirigents. De tota manera, l'aïllament i les característiques diferents dels moviments obrers a Mallorca i Menorca no van poder ésser superades. Després de pertànyer teòricament la federació menorquina a la UGTB els anys 1931-1932, la manca de relacions entre les dues illes continuà essent, com sempre, una realitat. Donades les informacions que hem pogut recollir sobre el moviment obrer a les illes, no creiem que es pugui parlar d'un moviment obrer baleàric.

D'altra banda, també una reunió del comitè de la Unió Socialista menorquina (juliol de 1930) va proposar a l'AS de Ciutat la creació d'una federació socialista balear ("O.B.", 1475, 1 agost 1930).

12. Aquesta assemblea va ser especialment important també per altres motius: fou acceptada la proposta de Menorca d'anar a la creació d'una federació socialista a Balears, tot deixant-ho per a més endavant, donada la debilitat socialista a Mallorca. Va servir, això no obstant, per a intensificar els esforços propagandístics vers la creació de noves agrupacions, així com per a adquirir la pròpia consciència del problema ("O.B.", 1476, 8 agost 1930).

13. "O.B.", 1492, 28 nov. 1930.

14. No hem trobat cap referència explícita de l'actitud dels socialistes mallorquins respecte a la signatura del pacte de Sant Sebastià ni dels fets del mes de desembre. Davant les anunciades eleccions del 1930, es preocuparen sobretot i en un primer moment de les llistes electorals, recomanant-ne la comprovació als obrers, així com l'interès de participar-hi ("O.B.", 1479, 29 agost 1930). D'altra banda, un llarg article de "El Obrero Balear" (1494, 12 des. 1930), *La democracia social*, mostrà una posició ambigua davant un possible adveniment d'una república, vist llunyà, tot afirmant que "en igualdad de circunstancias una república será siempre mejor". Davant els intents de celebrar eleccions generals, l'A.S. de Ciutat va sol·licitar del comitè nacional del PSOE l'acord d'abstenció ("O.B.", 1501, 30 gener 1931). Les eleccions del 12 d'abril facilitaren la bona entesa dels socialistes mallorquins amb els republicans. El denominat front únic antimonàrquic s'organitzà a Ciutat durant la primera setmana de març, primer mitjançant l'acord entre l'A.S. i el partit republicà federal, dirigit per Francesc Julià (antic socialista els anys 1907-1908, que, poc després de constituir la conjunció republicano-socialista de 1909, s'afilià a les joventuts republicanes i fou l'organitzador dels grups radicals durant 1910-1912, i que després tornà a un dit *Partido Autónomo de Unión Republicana de Mallorca* (1913) que acceptà

blica, va organitzar la presa de possessió dels llocs oficials a Ciutat: Antoni Pou, republicà, assistit per Jaume Garcia, el Govern Civil; Francesc Julià, republicà, ajudat per Ferran Pou, reformista, i per Jaume Bauzà, la Diputació; Llorenç Bisbal va ser el nou batlle.¹⁵ Només es produïren alguns avalots, atribuïts a comunistes i anarquistes, alguns dels quals sembla que anaren a l'Ajuntament, en demanda d'armes per al poble.¹⁶

Les diferents actituds de socialistes, comunistes i anarquistes foren clares. Els socialistes, incorporats del tot al nou règim, intentaren d'imposar una forta campanya d'ordre.¹⁷ Els comunistes afirmaren que el capitalisme s'havia apoderat de la nou nada república i acusaren els socialistes de traïció a la classe obrera, car "hubiera bastado una simple consigna [del PSOE] para apoderarse del poder y constituir el Estado Obrero, que es el Estado Socialista".¹⁸ Per la seva banda, els anarquistes, com veurem més endavant, es mostraren partidaris de posar en marxa, contra el legalisme de les noves autoritats, un ample moviment vaguístic que enfrontés amb la veritat aquella nova república, que també a Mallorca havien contribuït a imposar.¹⁹

Als pobles, els nous Ajuntaments foren proclamats, en general, el dia 17, d'acord amb els resultats de les eleccions del dia 12 i amb la incorporació d'alguns regidors socialistes.²⁰

En els primers tres anys republicans a Mallorca, Ciutat va conservar la seva tradicional capitalitat respecte del moviment societatari de l'illa. Aquella es va concretar tant en el major pes del nombre i l'extensió de les seves organitzacions obreres com en la major amplària del seu moviment vaguístic i, també, la major repercussió política dels seus diferents

el cabdillatge d'en Lerroux); poc després, amb tots els diferents grups republicans (a part els federals, els històrics i els reformistes). La seva activitat principal es concretà en un miting monstre al teatre Balear, el 29 de març amb representacions de la quasi-totalitat dels pobles de Mallorca. A les eleccions presentaren una candidatura de front únic antimonàrquic.

15. "O.B.", 1512, 17 abril 1931, dedicat totalment a la instauració de la república a Mallorca. Els avalots més sonats foren, a Ciutat: l'escapçament de l'estàtua de Ramon Llull; la pedregada a la d'Antoni Maura; destrucció d'una capalleta situada a la Rambla; arrabassament d'algunes plaques de carrer.

16. Article *Aniversario* d'Ateo Martí, "C.O.", 30 (2), 16 abril 1932.

17. Editorial, "O.B.", 1512, 17 abril 1931.

18. *Una república borbónica* d'Astero, "N.P.", 9, 13 maig 1931.

19. *Nuestra posición*, "C.O.", 1 (2), 12 set. 1931.

20. Concretament a Manacor, Binissalem, Alaró, Lluçmajor. De tota manera, les eleccions del 12 d'abril a Balears foren anul·lades i es celebraren de nou el 31 de maig. Aquí tornà a anar junta la candidatura republicano-socialista, minvada, però, de la participació dels reformistes. A Ciutat, el triomf de la conjunció va sorprendre per la seva amplària: resultaren elegits 17 republicans federals i 8 socialistes (Andreu Crespi, Llorenç Bisbal, Ignasi Ferratjans, Jaume Bauzà, Jaume Garcia, Rafael Rigo, Miquel Porcel i Miquel Navarro); els liberals i els conservadors aconseguiren 11 llocs; els regionalistes, 5. Als pobles es poden assenyalar els triomfs espectaculars dels socialistes a Alaró (6 candidats presents i escollits) i a Capdepera, 4 regidors; també aconseguiren llocs a Manacor i Lluçmajor.

conflictes. D'altra banda, la diversificació de les forces obreristes a Ciutat va iniciar, en aquells mateixos anys, la seva expansió cap als pobles, i això malgrat que, en aquests, les societats obreres continuaren mantenint una extensa placidesa socialista.

Per començar, els socialistes, compromesos estretament amb la nova república, experimentaren un fort creixement numèric, tant en llurs organitzacions de partit com a la UGTB. Però es trobaren davant un gran nombre de problemes i contradiccions que semblaren provenir d'una mateixa situació: volguts representants polítics de la classe obrera i camperola a Mallorca, estant compromesos amb el règim republicà, llur posició apareixia quasi sempre al descobert davant els atacs sindicalistes i comunistes per una banda i davant la real situació econòmica d'aquelles classes per l'altra. De fet, si bé llur "influència" no deixava de fer-los atractius davant una classe obrera no massa combativa, el preu d'aquella influència els obligava a aparèixer com a gendarmes repressius enfront dels sectors més lluitadors dels obrers. A la fi, aquests, i per tant sindicalistes i comunistes, els desbordaren repetidament.

Un primer exemple de tot això pot ésser el primer conflicte fort amb el qual s'enfrontaren les autoritats de la república a Ciutat, el denominat "conflicte del moll". A començaments de maig, el *Sindicato del transporte marítimo*, dirigit per coneguts anarquistes (en especial Bartomeu Abraham), havia aconseguit, sense passar pel comitè paritari i mitjançant dos dies de vaga, un augment de tres pessetes diàries en els jornals.²¹ Un incident electoral produït el 28 de juny, dia de les eleccions a Corts, i en el qual la guàrdia civil va agredir quatre socis del sindicat, va provocar la vaga el dia 29. A partir d'aquell moment, la presència continuada de la guàrdia civil al moll i el locaut decretat per la patronal van fer impossible qualsevol solució ràpida. Els dirigents del sindicat proclamaren que tot havia estat preparat per no fer efectives les bases de treball signades a començaments de maig. La detenció del comitè de vaga i d'algun comunista el 7 de juliol va donar lloc a l'acord de sindicalistes i comunistes de vaga general, efectiva el mateix dia 8, dimecres, amb la participació pràcticament total de les societats obreres, fins i tot les afiliades a la UGTB. L'autoritat militar, el general Cabanelles, es va fer càrrec de la situació i va posar en llibertat els presos. Mentres tant, es produí una forta encondrada al moll entre vaguistes i la guàrdia civil, provocada per l'arribada d'esquirols reclutats als pobles: hi hagué trets, i Jaume Mari Montcada, jove socialista de 21 anys, va resultar mort.

Finalment, el conflicte es va resoldre el diumenge d'aquella setmana mitjançant la intervenció de l'Ajuntament i d'acord amb unes bases que

21. "N.P.", 9, 13 maig 1931.

si significaven un cert triomf dels obrers també deixaven oberta la porta al reclutament d'esquirols.²² Tot el conflicte havia tingut amargues conseqüències per als socialistes. Aquests s'havien oposat fermament tant a la inicial vaga com a la decretada general del dimecres.

Més encara, en Bisbal va intentar la solució (11 de juliol) i, no aconseguint-ho, va presentar la dimissió com a batlle, dimissió que no fou acceptada. Però, l'endemà, després de la intervenció de Tomàs Renteria, republicà, tinent batlle, foren signades les bases d'acord entre la patronal i els obrers.²³

Evidentment, els socialistes havien estat desbordats pels sindicalistes i els comunistes, sense haver pogut fer altra cosa més que queixar-se.²⁴

Resolta la "vaga del moll", va semblar que res no havia passat, que els socialistes continuaven amb la mateixa política i amb el mateix ritme de creixement. Però aviat es va desencadenar una primera crisi interna dins l'agrupació socialista de Ciutat: aquesta es va escindir i en Bisbal es veié obligat a dimitir d'una manera definitiva el seu càrrec de batlle. I això, certament, a causa del problema de l'aliança amb els republicans, però també d'una situació social que a Mallorca, com arreu, es va agreujar.

Els principals moments que dugueren en aquella situació van ésser:

1) En una primera assemblea extraordinària de l'A. S. de Ciutat (19 juliol) fou aprovat per majoria l'acabament de la conjunció amb els republicans; contra els qui salvaren els seus vots, les raons donades foren: els republicans volien gaudir de llibertat d'acció per sobre del comitè mixt i, a més, la conjunció havia ja acomplert els seus objectius.²⁵

2) El 24 d'agost fou celebrada una reunió de totes les forces socialistes a l'illa. És aprovada la gestió de Bisbal a la batllia, així com una proposta de J. Montserrat Parets, de Lluçmajor, assenyalant que la fi

22. El manifest del sindicat dels transports fou reproduït a "N.P.", 13, 10 juliol 1931. Per al desenvolupament de tot el conflicte vegeu aquest mateix "N.P." i l'"O.B.", 1543, 17 juliol 1931. En aquest es troben les bases signades: una comissió mixta de treballadors i la patronal tindria cura de la distribució dels obrers del moll en les diferents seccions (borda, terra, bolquets i apilonaments) i del control del treball, el delegat obrer tindria esment del rigorós compliment del torn de treball i del repartiment equitatiu dels jornals, tots els obrers acomiadats serien readmesos i, finalment, els esquirols no podrien ser admesos al moll, però la comissió mixta esmentada havia d'estudiar les condicions en què la "colla" de la Transmediterrània podria ésser admesa dins el Sindicat dels transports; mentrestant, continuaria treballant.

23. "O.B.", 1543, 17 juliol 1931. *Del conflicto del muelle. Dimisión del alcalde nuestro compañero Bisbal. Solución.*

24. "O.B.", 1543, 17 juliol 1931. *Después del conflicto del mueble. Comentario:* "...la buena fe, la simplicidad y la inconciencia de las masas populares es un crimen y este crimen lo han cometido durante este conflicto en impúdico y repugnante maridaje los síndico-comunistas, de cuyo sadismo hemos sido víctimas, los socialistas que, por haber dicho la verdad a los obreros, hemos visto las manos crispadas de la multitud inconsciente y azuzada por los causantes de aquella tragedia alzarse amenazantes contra los concejales socialistas y contra el Alcalde nuestro compañero Bisbal..."

25. "O.B.", 1544, 24 juliol 1931.

de la conjunció no havia de voler dir el trencament total: calia una coordinació.²⁶

3) Davant les properes eleccions a Corts (les d'octubre), l'A. S. de Ciutat va comunicar els resultats d'un referèndum fet entre tots els socialistes de l'illa: per 166 vots de majoria (266 a favor, 100 en contra, aquests en llur major part vots de Ciutat) s'havia decidit de fer costat a Carreras, republicà federal, i no presentar candidat propi. Al mateix temps, uns quants afiliats de Ciutat van publicar a la premsa local una carta en què feien constar la seva oposició als acords presos i denunciaven certes irregularitats comeses en el referèndum.²⁷

4) El 2 d'octubre, en Bisbal va presentar per tercera vegada la seva dimissió, que fou acceptada. La crisi de l'A. S. s'havia traduït a l'Ajuntament en una forta baralla entre en Bauzà i en Bisbal entorn de la supressió de la borsa de treball i de la discussió del salari a cobrar pels obrers contractats per l'Ajuntament (el de les bases o el fixat per la patronal).²⁸

5) El 12 d'octubre l'A. S. de Ciutat es va reunir per resoldre l'afer. Els signants de la carta no hi assistiren i en el transcurs de l'assemblea marxaren 15 persones més; els qui hi restaren, uns 150, condemnaren l'actuació d'aquells, però no prengueren cap decisió.²⁹ Una setmana més tard, el dia 20, i a proposta del comitè, l'A. S. de Ciutat va decidir l'expulsió dels signants de la carta, això per 65 vots a favor, 4 en contra i 2 abstencions.³⁰

Els expulsats van comptar amb l'adhesió dels grups socialistes de Molinar i del barri de la Paloma. L'escissió tenia la seva importància, en especial donada la influència d'en Bauzà i Garcia a la UGTB,³¹ i pel fet que ambdós eren regidors. En tot cas, els escindits vacillaren entre la formació d'un nou partit, cosa que a la fi feren, o intentar el reconeixement com a vertaders representants a Mallorca del PSOE. A la fi, dits "partit socialista independent" (desembre), marxaren un quant

26. "O.B.", 1549, 28 agost 1931.

27. Els resultats del referèndum foren donats a conèixer el 29 de setembre en una reunió extraordinària de l'A.S. de Ciutat ("O.B.", 1554, 2 octubre 1931). Els signants de la carta eren: Josep Pizà, Jaume Bauzà, Sebastià Ferratjans, Jaume Garcia, Emili Allorza, Antoni Bover, Joan Mateu, Andreu Gisbert, Vicenç Torres, Pere Lliteres, Joan Mulet, Jaume Balaguer i Colau Ribas, Joan Romero i Miquel Bordoy ("O.B.", 1557, 23 octubre 1931).

28. "O.B.", 1555, 9 octubre 1931.

29. "O.B.", 1556, 16 octubre 1931.

30. "O.B.", 1558, 30 octubre 1931.

31. Jaume Bauzà era el secretari general de la UGTB des de l'any 1926; arran de l'expulsió va dimitir el seu càrrec ("O.B.", 1556, 16 octubre 1931). Jaume Garcia havia estat, com ja hem vist, el reorganitzador de les joventuts, d'influència certa a la UGTB.

temps a la contra del que feia l'A. S. de Ciutat però sense anar mai cap a comunistes o sindicalistes i, per últim reingressaren dins l'A. S.³²

Per la seva banda, l'A. S. de Ciutat i en especial els seus dirigents, alliberats de la batllia, iniciaren un període d'intens treball organitzatiu (acompanyat del reclutament d'adhesions a les mesures preses d'expulsió), sense variar en res la seva identificació amb la legalitat i la seva oposició a les vagues.

A partir del mateix mes d'abril s'inicià el reviscolament de les forces socialistes que, organitzativament, es va concretar en la incorporació de vells afiliats com a quadres, en l'extensió de diferents organitzacions dites grups socialistes, a Ciutat, i en l'extensió d'A. S. als pobles. D'altra banda, respecte a llur creixement numèric, podem donar les xifres següents: a tot Mallorca uns 55 afiliats en proclamar-se la república, 366 el mes de setembre, 955 al mes de maig de 1932; a partir d'aquest moment es mantenen sense massa variacions fins al final de la república. De manera semblant, les dues agrupacions als pobles (Llucmajor i Manacor) el mes d'abril de 1931 passen a ser: 9 el mes de setembre, 10 el maig de 1932 i 12 el mes de setembre de 1933.

Les relacions entre militants socialistes i afiliats a la UGTB podrien ser les següents: el novembre de 1930, 1: 54; el setembre de 1931, 1: 11; el maig del 1932, 1: 4,5. Pel que fa a Ciutat, les relacions serien: el setembre de 1931, 1: 15; el maig de 1932, 1: 9,6.

Malgrat tot, aquest increment de les forces socialistes no va ser lineal. Com ja hem vist i com veurem més endavant, sindicalistes i comunistes podien fer trontollar el domini dels socialistes damunt la UGTB. D'altra banda, hi hagué la crisi interna del partit que desembocà en la creació del partit socialista independent. Però, en aquest cas, la veritat és que els socialistes aconseguiren de guanyar ben aviat els possibles problemes que l'escissió d'en Bauzà i Garcia haguessin pogut crear dins la UGTB. I això tant perquè els escindits no plantejaren de fet cap política alternativa a la del PSOE vers la classe obrera com pel fet que en Bisbal i Montserrat Parets comptaven amb una vella experiència que els va permetre d'entendre tot d'una que qualsevol problema polític a Ciutat podia aviat restar aïllat si es comptava amb l'ajut dels pobles, fent ús una vegada més de la serietat d'aquests i del prestigi del partit.³³ El grup d'en Bauzà i Garcia es va endur clarament els

32. El reingrés es va produir després que el II congrés de la *Federación Socialista Balear* (23-24 setembre 1933) convidés l'A.S. de Ciutat a facilitar la unificació. L'assemblea d'aquesta agrupació del dia 14 de novembre va acceptar per unanimitat el reingrés sollicitat dies abans pel partit socialista independent.

33. Montserrat Parets i Bisbal foren els caps socialistes que aconseguiren en la crisi de 1921 donar la volta al domini comunista i sindicalista del moviment societari a Ciutat, mitjançant precisament la crida als pobles i les acusacions personals als comunistes escindits.

grups socialistes del Molinar i del barri de la Paloma (potser en total uns 80 afiliats). Immediatament, després d'assegurar-se el periòdic, Bisbal va recórrer als pobles: a partir del mes d'agost i fins a la celebració del VII congrés de la UGTB (2 gener 1932), Montserrat Parets, Bisbal, Ignasi Ferratjans, Rafael Rigo, Andreu Crespi i Josep Pérez varen anar a Esporles (13 d'agost), Artà (30 d'agost), Capdepera (començament de setembre), Alaró (27 de setembre), Andratx i Calvià (començament d'octubre), Manacor (16 d'octubre), Manacor i Lluçmajor (2-3 novembre), Creu Vermella (2 novembre), Alaró, Santa Maria i Lluçmajor (desembre).³⁴ D'altra banda, les adhesions dels pobles a Llorenç Bisbal s'iniciaren ja des d'un bon començament (així a Alaró, Andratx i Artà).

Ja hem vist en un altre lloc la proposta de la unió socialista de Menorca de crear una organització regional de les forces socialistes.³⁵ El 24 d'agost de 1931, ja en plenes discussions amb Bauzà i Garcia, l'A. S. de Ciutat va acordar d'iniciar els treballs per a la constitució d'una *Federación socialista balear* (FSB), però aquests es van veure aturats per la crisi.³⁶ De tota manera, el mes de desembre una comissió (presidida per Bisbal i amb Montserrat Parets) va redactar un projecte de reglament, per a la discussió de les diferents A. S.³⁷ El seu comitè organitzador no es va constituir fins el mes de febrer de 1932, i, anunciada en un principi la reunió constitutiva per al 5 i 6 de març,³⁸ aquesta fou celebrada definitivament el 22 de maig de 1932, a la casa del poble de Ciutat. Hi assistiren un total de 28 delegats, en representació de 16 agrupacions i 1.139 afiliats; a més, d'Alaró hi assistí un delegat fraternal (perquè la seva agrupació no estava encara legalitzada) i l'A. S. de Ciutadella s'hi adherí. La principal tasca del congrés fou la discussió del reglament, que a la fi va ésser aprovat sense massa modificacions. Finalment, fou nomenada, amb caràcter interí i residència a Ciutat, la Comissió executiva: President, Llorenç Bisbal; secretari, Andreu Crespi; tresorer, Julià Ferretjans; comptable, Jaume Matas; vocals, Josep Mates i Rafael Rigo.³⁹

34. "O.B.", 1549, 28 agost 1931; "O.B.", 1550, 4 setembre 1931; "O.B.", 1554, 2 oct. 1931; "O.B.", 1557, 23 oct. 1931; "O.B.", 1559, 6 nov. 1931; "O.B.", 1560, 13 nov. 1931; "O.B.", 1565, 18 desembre 1931.

35. Vegeu nota 11.

36. "O.B.", 1549, 28 agost 1931.

37. Reproduït a "O.B.", 1563, 4 desembre 1931.

38. "O.B.", 1574, 19 febrer 1932.

39. "O.B.", 1588, 27 maig 1932. Segons el reglament de la F.S.B., aquesta agrupava totes les forces socialistes de Balears mitjançant la incorporació de totes les collectivitats que acceptessin el programa del PSOE i les resolucions dels seus òrgans; a cada lloc només es reconeixia una agrupació, unes joventuts, un grup femení i una societat recreativa; el mínim de militants de cada collectivitat era de 10; el comitè provincial era el representant del PSOE a Balears i era compost per la comissió executiva, escollida pels congressos, i per un vocal per cada collectivitat federada; el ple del comitè provincial era obligatori cada sis mesos; els congressos, cada any; l'òrgan de la F.S.B. era "El Obrero Balear", el director i l'administrador del qual havien d'ésser

Els mesos següents l'oposició a les vagues, especialment a Ciutat, va continuar essent una de les preocupacions primordials dels socialistes mallorquins. També, en una mena de traducció local de les discussions del PSOE enfront de la seva participació o no en el Govern, es van trobar amb el problema d'unes noves relacions amb els partits republicans.

L'A. S. de Ciutat (així com les A. S. de més vella tradició, Lluçmajor i Manacor) havia mantingut una posició sempre favorable a la bona entesa amb els republicans, especialment respecte a les eleccions i les tasques municipals. Bisbal, a Ciutat (i Montserrat Parets i Mateu Soler a Lluçmajor i Manacor respectivament), havia estat un dels principals capdavanters. Precisament, l'escissió de Bauzá i Garcia va prendre cos arran de l'adhesió de Bisbal i Montserrat Parets a la candidatura de Francesc Carreres, federal, a les eleccions complementàries a Corts d'octubre del 1931 contra la decisió majoritària de l'A. S., de Ciutat favorable a l'acabament de la conjunció (juliol 1931). Però, els mesos de maig-juny de 1932, després que el partit federal acceptés majoritàriament el cabdillatge de Lerroux i en conseqüència els minoritaris marxessin amb Azaña (gener 1932),⁴⁰ s'obrí una forta crisi municipal a Ciutat. Els socialistes criticaren el partit federal (radical), tot demanant de moment la formació d'una majoria entre els tres grups i expressant llur adhesió a un candidat a la batllia si aquest era producte de l'acord entre federals i Acció republicana. Però això no fou possible.⁴¹ En el fons, aquesta

nomenats pels congressos; per a celebrar un congrés extraordinari només calia l'acord de la comissió executiva o la petició de tres collectivitats.

40. Un breu esquema de la marxa dels republicans mallorquins durant els anys de la República podria ésser: davant les eleccions d'abril s'uniren sota el nom genèric de federals; la primera escissió fou llavors la d'Antoni Pou, que va encapçalar un grup reformista ja el mes de maig, davant la repetició de les eleccions municipals; el gener del 1932 Francesc Carreres i els federals s'alinearen amb Lerroux; Bernat Joffre i Emili Darder organitzaren llavors un grup d'Acció Republicana que havia de convertir-se el mes d'abril de 1934, i mitjançant la fusió amb els denominats radical-socialistes independents, en Esquerra Republicana de Balears.

41. "O.B.", 1590, 10 juny 1932, *La Agrupación Socialista ante la grave crisis municipal*. A la fi, el nou batlle va ésser Bernat Joffre, d'acció republicana, després d'obtenir 13 vots (amb l'ajut socialista) i 23 en blanc. Tampoc no fou possible l'entesa dels socialistes amb els radicals i Acció Republicana davant les eleccions al Tribunal de Garanties Constitucionals, per més que la F.S.B. i l'A.S. de Ciutat prengueren la iniciativa en demanda d'unitat (11 agost 1933, "O.B.", 1652, 18 agost 1933). Finalment, decidiren de donar llurs vots a una candidatura Tejada-Montserrat Parets, d'acció republicana i socialista ("O.B.", 1654, 1 setembre 1933). És molt conegut el resultat d'aquelles eleccions amb el triomf d'en March, que era a la presó. La versió socialista del que va passar és: el fracàs de la unitat de les forces republicanes, calia atribuir-lo al partit federal històric (radical) que havia intentat d'imposar la candidatura de Manent, el seu cap a Balears, tot assegurant que comptava amb el vot segur de 192 regidors; junts, republicans i socialistes haurien guanyat els monàrquics de qualsevol matis (centristes, regionalistes i dretes) i finalment, per més que la candidatura Tejada-M. Parets havia guanyat, donada la illegalitat de l'elecció de March, no es podien alegrar de la desfeta dels radicals, car "no obstante nuestras profundas discrepancias ideológicas más de una vez será conveniente, tal vez necesaria nuestra unión circunstancial con ese grupo político para aplastar la insolente ofensiva monárquica" ("O.B.", 1657, 22 setembre 1933).

mena d'adhesió incondicional als republicans era una manifestació més de la total identificació amb el règim republicà, que calia de totes totes mantenir, per part d'aquells dirigents socialistes mallorquins. Malgrat tot, i potser a causa de la pressió dels militants més estretament lligats a la UGTB, així com a l'evolució política dels partits republicans tant a tot Espanya com a Mallorca, els delegats del socialisme mallorquí (Crespí, Bisbal, Soler) al XIII congrés del PSOE (6-13 oct. 1932) votaren, d'acord amb la decisió de llurs organitzacions, per la retirada dels ministres socialistes del Govern.⁴²

Aquell any 1932 es va produir també a Mallorca el reviscolament de l'activitat política per part de les dretes.⁴³ Potser la fita més important en aquest sentit fou la celebració d'un míting monstre el dia 24 d'abril, a la plaça de toros a Ciutat. Els principals oradors van ésser Gil Robles, Goicoechea i el marquès de Verger. Malgrat les fortes mesures de seguretat establertes, grups de sindicalistes i comunistes aconseguiren de penetrar a la plaça, i dins es produïren ja alguns avalots. A fora, els obrers constituïren una manifestació i marxaren primer a la casa del poble i després cap al Govern Civil. En passar davant el centre de dretes, alguns manifestants van intentar l'assalt; els de dins es defengueren a tirs i es produïren dos ferits. Llavors, la força pública va actuar per dissoldre la manifestació, però no ho va aconseguir, i aquesta va arribar efectivament al Govern Civil. Un grupet dirigit pels comunistes va intentar de continuar manifestant-se i de nou van esclatar topades amb militants de dretes. Davant aquests fets, una vegada més, els dirigents socialistes s'enfrontaren amb els de la UGTB. Aquests, d'acord amb els comunistes, intentaren l'endemà la vaga general. L'actitud abstencionista dels anarquistes, que es negaren a formar part del comitè de vaga tot afirmant que si la UGTB la declarava ells no s'hi oposarien, i l'oposició dels caps socialistes feren fracassar l'intent.⁴⁴

Més endavant, produïda ja la sanjurjada, els caps del socialisme mallorquí continuaren intentant mantenir-se al marge de qualsevol campanya en contra de les dretes. Davant un míting organitzat pels socialistes independents en protesta de l'intent militar, i malgrat que aquests convocaren explícitament l'A. S. de Ciutat, es negaren a assistir-hi amb l'excusa de qui eren els organitzadors.⁴⁵ Totes aquestes actituds, com-

42. "O.B.", 1606, 30 setembre 1932 i "O.B.", 1607, 7 octubre 1932.

43. A Mallorca, les dretes (liberals i conservadors) havien adoptat la denominació de republicans de centre i, en general, a part de secundar l'ofensiva patronal en contra de les millores obreres, no sembla que s'haguessin recuperat del fracàs electoral sofert especialment a Ciutat en ocasió de les eleccions municipals de maig de 1931. L'anada de Gil Robles a l'illa i després l'elecció del Tribunal de Garanties Constitucionals (amb l'afer de l'elecció d'en March) ja foren per a les esquerres una prova contundent que estaven davant una forta ofensiva política dretana.

44. "C.O.", 32 (2), 30 abril 1932. *Repulsa a los cavernícolas*.

45. "O.B.", 1601, 26 agost 1932. *Un mittn que resulta un mito*. Sí que van

plementàries en cert sentit dels problemes de la UGTB respecte del moviment societatari, podrien explicar en part l'estancament que aquests mesos varen experimentar les forces socialistes a Mallorca i que va anar acompanyat d'una davallada en el ritme de relacions entre les diferents A. S. Això va repercutir lògicament en el funcionament efectiu de la *Federación socialista balear*. El mes de maig de 1933 encara no havien estat nomenats tots els vocals de les diferents agrupacions al comitè provincial.⁴⁶ L'A. S. de Ciutat, encarregada d'organitzar el primer ple d'aquest, va fixar la reunió per al dia 11 de juny al local de la FSB a Ciutat (c/ Luz, 6). Amb l'assistència de 19 delegats i sota la presidència de Bisbal, el ple va aprovar les gestions i els comptes presentats per la comissió executiva, va discutir el problema de les quotes i féu constar, arran de les intervencions dels delegats dels pobles, les traves que els socialistes hi trobaven per a desenvolupar lliurement llur activitat. El proper congrés (II) fou fixat per als dies 23 i 24 de setembre del mateix any.⁴⁷

El II congrés de la FSB va estar preparat amb una certa cura. El ple de juny havia ja fixat l'ordre del dia, i la comissió executiva va fer diferents comunicacions donant a conèixer les propostes prèvies de les agrupacions. Els punts més importants de l'ordre del dia eren: reforma del reglament; política provincial; gestions del diputat a Corts, gestor a la Diputació provincial i regidors; qüestions agràries; cooperativisme; qüestions municipals; estatut autòmic de Balears; ensenyament-escoles provincials; premsa. D'altra banda, l'A. S. d'Andratx demanava una major propaganda socialista per a l'illa i lluita per a l'exacte compliment de les lleis socials als pobles; l'A. S. d'Esporles sollicità del Govern que els locals religiosos dedicats a l'ensenyament fossin cedits gratuïtament als municipis, una especial atenció de la FSB a la situació creada a Esporles per les autoritats i els cacics, protestar pel sou excessiu concedit a la guàrdia civil, una major rapidesa per part del ministeri de Treball a gestionar les sentències dels jurats mixtos, nomenament d'una comissió per a facilitar la unificació amb el partit socialista independent; l'A. S. de Ciutat, augment de les quotes, resolució ràpida dels recursos dirigits al ministeri de Treball, nomenament de comissions als pobles per a vetllar pel compliment de les ordenances municipals, demanar que els inspectors de Treball pertanguessin a les societats obreres; l'A. S. de Bunyola, una acció concreta de la FSB contra el secretari del seu Ajuntament; finalment, les A. S. de Mercadal i Fornells, una major propaganda socialista a Menorca, així com un major contacte amb el diputat per

---

intentar, però, de condemnar l'activitat a Mallorca d'un grup dit Partido nacional-socialista, grupo Baleares ("O.B.", 1602, 2 setembre 1932).

46. "O.B.", 1641, 2 juny 1933.

47. "O.B.", 1643, 16 juny 1933.

Balears socialista. Com veiem, hi ha tres característiques presents en aquestes propostes: insistència per part dels pobles de la necessitat d'una major propaganda; continuat legalisme (compliment de la legislació vigent); posició diguem-ne més esquerrana de l'A. S. d'Esporles, que mantenia estretes relacions amb el partit comunista.⁴⁸

Al II congrés de la FSB, efectivament celebrat a la data fixada a la Casa del Poble de Ciutat, hi assistiren 42 delegats en representació de 20 entitats i 1.139 afiliats. Les ponències foren aprovades en general sense discussió, només foren rebutjades les corresponents a la qüestió agrària (que fou passada a la consideració de les societats camperoles de la UGTB) i a la política provincial (imposat a la fi el criteri de Montserrat Parets que la propaganda socialista als pobles havia d'insistir tant en els aspectes polítics com en els cooperatius i que calia marxar juntament amb els republicans d'esquerra). També foren aprovades la totalitat de les propostes presentades (excepte la de l'A. S. d'Esporles referent a la cessió gratuïta a l'Ajuntament dels locals religiosos dedicats a l'ensenyament). La nova comissió executiva escollida fou: President, Llorenç Bisbal; secretari comptador, Josep Bernat; vice-secretari, Miquel Reynés; tresorer, Jaume Matas; vocals, Joan Montserrat Parets i Andreu Crespi.⁴⁹

Ja hem vist l'actitud que la UGTB va prendre davant els nombrosos conflictes d'aquests anys a Ciutat. També alguna cosa de les relacions que va mantenir amb els socialistes, així com del seu increment, totalment ascendent aquests anys, respecte al nombre de societats i als socis afiliats.

L'executiva de la UGTB fou aquests anys repetidament fidel a l'A. S. de Ciutat, de la qual els seus homes foren sempre membres destacats. Així, el 1930, Miquel Porcel, Llorenç Bisbal, Jaume Bauzá, Joan Lladó, Joaquim Forteza, Ramon Garcia Galán i Josep Rebassa. El mes d'agost del 1931, com ja hem vist, Jaume Bauzá va dimitir i el substituï en el càrrec de secretari general Joan Lladó. Després del VII congrés, Porcel, Lladó, Rebassa i Forteza es mantingueren, i foren nous membres Antoni Mora, Antoni Torrens i Antoni Ribas.

A partir del VIII congrés, els membres foren: Julià Ferretjans, Mora, Lladó, Marc Forteza, J. Forteza, Gabriel Santandreu i Joan Mir.

48. "O.B.", 1655, 8 setembre 1933. Aquest any 1933, per primera vegada, la premsa socialista va prendre una actitud davant els intents d'aconseguir un Estatut de les illes Balears. Per una banda Alexandre Jaume va publicar dos articles (*Autonomia de Balears. Antecedents* i *Autonomia de Balears. Aspiració immediata*) en els quals, sense oposar-se a l'estatut, afirmava rotundament que no havia arribat l'hora, car l'autonomia a Balears només beneficiaria les dretes ("O.B.", 1620, 6 gener 1933, i "O.B.", 1621, 13 gener 1933). D'altra banda, el ple de juny de la F.S.B. i el seu II congrés van discutir una ponència d'Andreu Crespi sobre l'estatut, segurament amb un contingut semblant.

49. "O.B.", 1658, 29 setembre 1933.

En aquests dos congressos (el VII i el VIII) es produïren ja alguns problemes, però els homes joves de les societats no aconseguiren d'imposar-se. El VII fou celebrat a Maó el 2 de gener del 1932; hi assistiren delegats de 42 societats i 5.739 afiliats. A part la sabuda discussió sobre la legislació social (en concret, retir obrer, tribunals industrials, setmana legal de 44 hores, llei d'atur forçós, treball dels infants i les dones), el congrés va considerar que la situació revolucionària oberta al país a partir del 1930 seguia el seu curs, consolidant a més la república diferents conquestes obreres. Un fet significatiu es produí en les votacions per a la nova executiva: Jaume Garcia, com a president, Vicenç Torres, com a vice-president, i Jaume Bauzà, com a secretari general, aconseguiren respectivament 1.195, 1.195 i 1.015 vots. El VIII congrés de la UGTB fou celebrat a Lluçmajor (11 i 12-XII-1932). Hi assistiren delegats de 33 societats i 4.409 afiliats (aquí es produí ja la defecció de Menorca). En aquest congrés esclataren per primera vegada les contradiccions entre els dirigents del sindicat metallúrgic i els homes de l'executiva; Ribas i Gil foren els qui presentaren una llista més llarga de greuges a la gestió de l'executiva: davant la vaga de *La Fèrtil*, obrers del sector químic, manca de propaganda als pobles de Mallorca i a Menorca, actitud defensiva davant els atacs de sindicalistes i comunistes. A la fi el congrés va decidir d'iniciar una forta campanya de propaganda per no ésser guanyats pels atacs dels extremistes. L'altra preocupació del congrés va ésser, és clar, l'aplicació deficient de la legislació social a Balears.⁵⁰

L'any 1933, i abans de la vaga de novembre, la UGTB va passar de fet a mans dels dirigents que ja es començaren a dir cavalleristes, especialment dels sindicats de la metallúrgia i de les sabates. Aquests amb el seu dinamisme, s'imposaren a l'executiva i aconseguiren la multiplicació de les reunions del comitè provincial, del qual arrencaren les principals decisions que la UGTB va adoptar. D'aquesta manera s'expliquen tant el paper de la UGTB a la vaga de novembre com la posterior arribada dels cavalleristes a l'executiva.

LES FORCES SINDICALISTES

Els sindicalistes a Mallorca havien tornat a funcionar a la llum del dia a partir del 1930, gràcies a la legalització de llurs activitats, decidida pel Govern Berenguer.⁵¹ Des de llavors, comptaren a Ciutat amb el

50. Per al desenvolupament dels congressos, vegeu-ne les actes reproduïdes a "O.B.", 1569, 15 gener 1932, i següents, a "O.B.", 1617, 16 desembre 1932 i següents.

51. El 1930, l'acte més important que els anarcosindicalistes mallorquins aconseguiren d'organitzar foren les conferències d'Angel Pestafia, el mes d'agost, en viatge de propaganda que aquest va fer a Mallorca. El seu èxit com a orador va ser total.

vell Ateneu sindicalista, una *Federación local de sindicatos únicos*, que agrupava uns pocs sindicats de ram, legalitzats en el transcurs de l'any. Als pobles, res. Es trobaren davant amb un moviment obrer majoritàriament agrupat en la UGTB, dirigida aquesta pels socialistes. Això explica, segons creim, una ambigüitat aparent en llurs posicions concretes. Hagueren d'acceptar des d'un començament la inserció d'alguns sindicats controlats per ells dins la UGTB i dins la casa del poble de Ciutat.⁵² D'altra banda, llur bona entesa concreta amb els comunistes ha d'ésser també vista, i entre altres raons, a la llum d'aquesta situació inicial.⁵³ En qualsevol cas, llur actuació independent no va prendre volada fins a la vaga del moll ja esmentada, que va accelerar l'entesa concreta iniciada ja poc abans amb els comunistes. En els mateixos moments de la vaga aquests van oferir llur periòdic als sindicalistes, que en aquells moments no en tenien cap.⁵⁴ Però, més important encara, tot just acabat el conflicte, *El trabajo*, sindicat de la construcció dominat pels comunistes, va anar a la fusió amb el *Sindicato Único del Ramo de la Construcción*, d'influència sindicalista, i amb aquesta darrera denominació va ingressar dins la federació local, sindicalista, i també dins la CNT.⁵⁵ Llavors, el quadre del moviment societari a Mallorca va canviar: continuà essent majoritàriament dominat pels socialistes; però, a Ciutat, els gremis forts i més combatius passaren a la federació local.

El fet és que a començaments de setembre del 1931 la influència sindicalista a Mallorca no podia ésser menyspreada. Llavors va aparèixer el seu òrgan de premsa: "Cultura Obrera", *órgano del Ateneo sindicalista y portavoz de la Confederación regional de trabajadores de Baleares*.⁵⁶ Aquest va ésser un periòdic força diferent del socialista. En breus notes: alliberats de qualsevol compromís amb la República, els sindicalistes inseriren en les seves pàgines unes preocupacions que en aquells moments semblaven respondre bastant fidelment als neguits dels obrers locals. A més d'un repetit interès per la situació peculiar de Balears i per l'organització de la classe obrera, va existir, potser pel damunt de tot, una defensa força coherent de les reivindicacions immediates dels

---

En qualsevol cas, sembla que la seva anada a Ciutat revitalitzà la reorganització anarcosindicalista. (Una altra cosa podria ser el lligam que es va establir entre algun sindicat, com el de la fusta, amb en Pestaña, origen, potser, del dèbil però existent trentisme a Ciutat.)

52. Així el sindicat dels transports marítims, del vidre i, més endavant el *Sindicato Único del ramo de la Construcción*.

53. Sobretot a causa de la coincidència d'opinions respecte dels comitès paritaris.

54. "N.P.", 13, 10 juliol 1931.

55. "N.P.", 17, 21 agost 1931, i "O.B.", 1614, 25 novembre 1932.

56. "Cultura Obrera" de l'estiu del 1921 fins al 28 de juny de 1924 ja havia sortit setmanalment. En aquesta segona ocasió va arribar fins a l'estiu del 1932. Una tercera època s'inicià per l'octubre del 1933; el seu darrer número fou el 91 amb data de 16 de juliol de 1936.

obrers enfront de la patronal. Una altra cosa fou el fracàs de la seva política, que certament es va produir.

Efectivament, com havien proclamat, encoratjaren des del primer moment un fort moviment vaguístic, per millores econòmiques, i sobretot a Ciutat. Però, davant la posició resistent de la patronal i l'actitud de la UGTB, cada vaga es va immediatament convertir en una lluita per l'existència com a tal del sindicat que l'havia iniciada. Potser els exemples més significatius, i que quasi esgoten la llista de vagues a Ciutat, són:

1) *Les portes de la presó de Barcelona*

El conflicte s'inicià a finals del mes de setembre. Es tractava de reparar les portes de la presó de Barcelona, on ja s'havien provocat determinats conflictes. Tant a Barcelona com a Palma l'exèrcit va haver de descarregar-les. Portades a la casa Frau, els fusters es negaren a reparar-les. Llavors el governador va imposar a la casa Frau la seva reparació. De moment el conflicte va servir per a mostrar la força del *Sindicato de la Madera* i també la debilitat de *El Desarrollo del Arte*. Membres d'aquesta societat, en especial alguns socialistes, van practicar l'esquirolatge i començaren les feines de reparació, d'acord amb la patronal. Automàticament l'afer es va convertir en una lluita per l'existència del sindicat moderat. Aquest va aguantar tot el mes d'octubre mitjançant una quota de vaga força elevada (50% del sou). A finals d'aquell mes, el sindicat, per a continuar mantenint una certa unitat, es va veure obligat a reduir la quota al 30% del sou. A la fi la vaga fou perduda; fou permès el reingrés a la casa Frau, acceptant, però, l'acomiadament de cinc obrers. De fet les raons de la desfeta no eren del tot imputables a la decisió de tornada presa pels sindicalistes; les pressions del governador i totes les autoritats havien estat imponents (prohibició de qualsevol comentari a la premsa sobre el conflicte, suspensió de les juntes de tallers i de comitès) i, a més, en aquells moments els sindicalistes estaven immersos en tres conflictes més (de nou al moll, al vidre i en els metallúrgics).

De tota manera, les repercussions del conflicte foren greus per als sindicalistes. La desfeta del sindicat de la fusta va anar acompanyada de la pèrdua de les altres vagues. Però és que, a més, tot el conflicte va coincidir amb un canvi de la política dels comunistes. Aquests, proclamada ja llur política del FUR per la base i en contra dels dirigents reformistes, tant d'UGT com CNT, van encaminar tots els esforços a denunciar els "anarcoreformistes", que ells culpaven de tot al fracàs vaguístic perquè s'havien oposat a acceptar la constitució d'un FUR per la base, cosa que, d'altra banda, ningú no sabia què volia dir en aquells

casos concrets (no hi havia directament implicat cap comunista en cap dels tres conflictes).⁵⁷

2) *De nou, el moll*

Al moll aquelles bases signades el mes de juliol no foren acceptades evidentment de bon grat per la patronal. El mes d'octubre, cap a la 3.ª setmana, de nou s'obrí el conflicte. Aquella acceptà obrers al marge del *Sindicato del Transporte* (en uns intents de construir un sindicat catòlic al moll). Això va provocar la protesta immediata dels sindicalistes. La patronal practicà el locaut i les autoritats van empresonar uns militants sindicalistes, acusats de coacció. Enmig d'aquella ofensiva patronal, manifesta a tots els sectors, els líders sindicalistes (Rigo, Simó) van entrevistar-se amb el governador, que sembla que els va prometre ajut si tornaven al treball. A la fi, al cap de 20 dies de vaga, els líders aconseguiren la tornada al treball, amb gran espant per part dels comunistes (dia 12 de novembre). Llavors la patronal no els acceptà i imposà el nou sindicat catòlic. Com a conseqüència del conflicte, aquest arribà a comptar amb 200 afiliats i el sindicat del transport es veié reduït a uns 60 obrers. De fet, a partir de llavors, la desfeta obrera ja no es va poder aturar.⁵⁸

3) *La vaga del sector del vidre*

Es va plantejar a finals d'agost arran d'un conflicte nacional; es va fer un gran esforç de solidaritat. Els obrers aconseguiren de mantenir la vaga més de dos mesos, però a la fi també van claudicar. La tornada al treball va ésser en les pitjors condicions econòmiques i amb alguns obrers acomiadats; només un motiu d'optimisme per als sindicalistes: els obrers havien perdut, però havien rebutjar almenys de la patronal (que cap al final els havia ofert petites millores), i el sindicat no s'havia disgregat. Un grup de vidriers influïts per un comunista van presentar unes noves bases a la patronal en un intent de continuació de la vaga, però tampoc no ho aconseguiren.⁵⁹

57. "El Comunista Balear", 1, 23 octubre 1931; "N.P.", 24, 7 novembre 1931; "N.P.", 25, 14 novembre 1931; "N.P.", 26, 24 novembre 1931; "C.O." (2), 11, 21 novembre 1931.

58. "C.O." (2), 8, 30 octubre 1931; "N.P.", 24, 7 novembre 1931; "N.P.", 25, 14 novembre 1931; "N.P.", 27, 5 desembre 1931; "N.P.", 28, 20 desembre 1931; "O.B.", 1559, 6 novembre 1931.

59. "N.P.", 24, 7 novembre 1931; "N.P.", 25, 14 novembre 1931; "N.P.", 26, 24 novembre 1931; "N.P.", 29, 3 gener 1932; "C.O." (2), 11, 21 novembre 1931. Les ajudes pro vidriers superaren les 2.500 pessetes.

4) Els pescadors

Organitzats principalment a partir de l'esforç d'un sindicalista (Ramon Ausó), dins un *SU Obreros del Mar* (octubre). A començaments de novembre va començar el conflicte; les peticions dels obrers eren: 1) participació d'una comissió obrera en la pesada i venda del peix, 2) augment de salaris, 3) reconeixement del sindicat. De moment la patronal no va acceptar. Els obrers feren determinades gestions davant les autoritats, però tampoc no els van atendre. La patronal va amenaçar amb el locaut, va presentar unes contrabases que no van ésser acceptades, i a la setmana que feia 12 de presentades les peticions es van iniciar una sèrie d'aturs momentanis; la patronal va contractar esquirols amb la intervenció de membres de la UGTB. Aquest conflicte, el darrer d'una sèrie que els sindicalistes havien intentat de mantenir, havia de servir més perquè els sindicalistes denunciassin el nou règim davant els obrers (i també com a motiu d'atac dels comunistes), que no per a aconseguir millores reals per als obrers. De tota manera, esgotades ja les altres vagues, aquesta es va poder mantenir durant força temps més; aconseguiren de resistir fins al mes de febrer de l'any següent.⁶⁰

Un dels efectes aparents del fracàs d'aquestes vagues fou l'hostilitat entre comunistes i sindicalistes. Però aparent, perquè, malgrat els atacs mutus, una certa bona entesa entre comunistes i sindicalistes es va continuar mantenint. Però el que provocaren els conflictes va ésser una forta desorganització en les files sindicalistes. De fet, el que havia passat era que, a Ciutat, quan el seu grau organitzatiu era feble s'havien trobat sols davant un fort atac patronal que no van poder aturar. En concret, a part la desorganització quasi total del *Sindicato del Transporte* i també el de la fusta, l'esforç de solidaritat fet per totes les seccions de la seva Federació va deixar els sindicalistes quasi exhausts.

Aquest atac que els sindicalistes reberen a Ciutat de Mallorca no era ni de bon tros un atac aïllat; arreu d'Espanya la CNT estava veritablement acorralada. Pels sindicalistes mallorquins els atacs més grossos havien estat el tracte de favor a la UGTE i paral·lelament la forta repressió desencadenada contra la CNT. La situació es va agreujar amb la llei de defensa de la República. D'altra banda, a Ciutat alguns dels titulars dels articles del periòdic són ja força significatius: *Hechos que sublevan*: "La CNT está todavía a merced del capricho personal de los defensores de un régimen",⁶¹ "Señor Manent, exigimos respeto y justi-

60. "C.O." (2), 9, 7 novembre 1931; "N.P.", 24, 25, 26, 27, 28 (novembre-desembre 1931).

61. "C.O." (2), 7, 24 octubre 1931.

cia".⁶² La CNT va demanar al Govern de la República: "¿Cómo y de qué manera puede subsistir?", estava permesa o no?⁶³

Evidentment, davant els atacs la CNT intentà de respondre. No és aquí el lloc per a explicar la política de la CNT a nivell nacional; quant a Ciutat de Mallorca, ja hem vist, d'una banda, la sèrie de conflictes que intentaren de resistir i perderen. Poc després d'aquella desfeta, la federació local del SU a Palma celebrà un míting (6 desembre 1931) a la Casa del Poble, més per aixecar els ànims als sindicalistes que com a forma concreta d'oposició a la patronal. Al míting "de protesta contra el despotismo imperante en la patronal de Palma" hom intentà la participació de totes les societats obreres, afectades per la mateixa ofensiva patronal. De fet va ésser només un míting de sindicalistes i comunistes. Els oradors tingueren uns temes fixos; els sindicalistes: la denúncia de la república i l'assenyalament que l'ofensiva patronal era una mostra més de l'oposició entre el treball i el capital; els comunistes, a més d'això, la necessitat del FUR.⁶⁴

Les resolucions aprovades foren: 1) terme de 4 dies al governador per a la solució dels conflictes pendents segons les demandes obreres, 2) dissolució del sindicat catòlic del moll. I es formà una manifestació per a acompanyar la comissió que havia de presentar les demandes; aquestes foren presentades i la manifestació dissolta.⁶⁵ Tot plegat ens mostra la debilitat en aquells moments de la federació local sindicalista i el bon moment dels comunistes, que potser explica per què, malgrat tots els mutus atacs, aquests no pensaren retirar-se de la CNT, sinó que cridaren a ocupar-la.⁶⁶

Per als sindicalistes el decaïment de llurs organitzacions a Ciutat era notable. Intentaren de veure'n les raons i alhora van propagar llurs ideals especialment organitzatius:

1) Per començar, defensa dels sindicats: la majoria dels afiliats només ho eren per millorar llur condició econòmica; però, "cuando un ramo pierde un conflicto con la burguesía, lo más adecuado sería tener la valentía de saber perder y asumir el tanto de responsabilidad que

62. "C.O." (2), 20, 23 gener 1932.

63. "C.O." (2), 15, 19 desembre 1931.

64. "C.O." (2), 14, 12 desembre 1931. Presidit per J. Oliver, hi intervingueren: Gelabert, sindicalista i del *Sindicato del Transporte*; Cañelles, comunista i del *Sindicato de la Construcción*; Alberti, sindicalista i de la societat *Gas y Electricidad*; Aurora Picornell, comunista del *Sindicato de Sastres*; Vanrell, amb simpaties sindicalistes i del *Porvenir*; Ambrós, comunista de *La Unión Cordelera*. S'hi adheriren el *Sindicato del ramo de la piel* i el de *Oficios Varios*.

65. "N.P.", 28, 20 desembre 1931.

66. "N.P.", 24, 7 novembre 1931. *La traición descarada de los líderes anarco-reformistas*.

a cada uno corresponde como parte integrante del sindicato; no se obra ni se siente así; *'el sindicato echó a perder el movimiento'*".⁶⁷

2) Els obrers, respecte de la república, ja tornaven de tot: "es por eso mismo que, teniendo la organización sindical los mismos enemigos de ayer. tiene necesidad de conexasionarse, más claro, de disciplinarse, de reconcentrarse en sí misma para aumentar su capacidad orgánica, de estudiar las circunstancias actuales de una manera profunda, de autoeducarse en las normas sindicales" ... "hay que ir a la creación de personalidad propia, ... y sobre todo, en los momentos de peligro, no perder la serenidad e ir detrás del primero que más chille... se precisa que todo sindicato adherido a la CNT acate las normas y acuerdos procurando, además, darle calor con su colaboración, ya que de otra manera sería ficticio el poder llevar a cabo una labor de conjunto para hacer frente a este régimen burgués, que, pese a todas las leyes de defensa, el sindicalismo ha de aplastar si se quiere que las reivindicaciones humanas no sean algo decorativo solamente".⁶⁸

3) "En pie de batalla": calia estudiar, no pas improvisar; era preferible el llibre al bastó.⁶⁹

El replegament semblava clar. Els fracassos havien imposat una certa cautela als dirigents sindicalistes de Ciutat. Però, al costat d'això, probablement sense cap expressió concreta, també foren recollides algunes opinions radicalment diferents: les armes podien ésser emprades en legítima defensa; el poble contra els explotadors; l'ordre era un tòpic per a perpetuar els privilegis de classe.⁷⁰ Fins aquí unes quantes reaccions dels sindicalistes mallorquins davant l'ofensiva patronal i el seu fracàs. El sindicalisme continuà encalçat: el mes de gener de 1932 foren escorcollats els locals de l'Ateneu i de la Federació.⁷¹

D'altra banda, es produïren unes certes reorganitzacions en les seves files. "Cultura Obrera" passà a ser exclusivament portaveu de la CRT de B, cedit per l'Ateneu Sindicalista, s'intentava que el periòdic fos realment un òrgan dels sindicats, limitant el paper d'elements al marge d'ells; hom demanà als sindicats que nomenessin diferents redactors, i el Comitè nomenà el director. Als col·laboradors, els pregaren que donessin preferència a les informacions de vagues i injustícies patronals, que no fessin treballs llargs, que no insistissin tant en els aspectes doctrinals de la lluita social i que s'esforcessin a comentar el fet actual "claro y sencillo para que el trabajador entienda siempre lo que se le diga";

67. "C.O." (2), 16, 26 desembre 1931. *Para la organización de Mallorca*, d'Honddero.

68. "C.O." (2), 14, 12 desembre 1931. *Hablemos de organización*.

69. "C.O." (2), 17, 2 gener 1932. *En pie de batalla*, d'A. Narquía.

70. "C.O." (2), 17, 2 gener 1932. *Uso indebido*.

71. "C.O." (2), 21, 30 gener 1932.

a més, es pregà que estiguessin ben escrits.⁷² D'altra banda el secretari general de la federació local va fer constar que "una de las cosas que más aborrecemos son los jefes en nuestra organización; el incumplimiento de los delegados de sindicato para con este comité parece cosa intencionada, para que uno o dos hagan todo lo que se presente, a su modo y antojo, y esto no puede ser; uno o dos no pueden, ni quieren, ni deben obrar por su única cuenta; cada cual debe desempeñar el cargo que le está confiado y cargar con la responsabilidad que le corresponde".⁷³ Tot plegat anava encaminat a intentar aturar el grau de desorganització regnant.

La CNT havia decretat la vaga general a tot Espanya com a protesta per les deportacions per al dia 13 de febrer de 1932. A Ciutat, i davant la sorpresa dels socialistes, els sindicalistes arrencaren la vaga general. El dia 15 de febrer, dilluns, els comitès dels sindicats de la federació local comunicaren l'ordre, i a les deu del matí l'atur era efectiu i total: fins i tot els tramvies, autobusos i taxis deixaren de circular. Què havia passat? Les forces sindicalistes no podien totes soles tirar endavant amb una vaga total. Segons els socialistes, havia succeït el següent: "el 90 por ciento de los obreros que pararon lo hicieron sorprendidos, violentamente coaccionados y engañados diciéndoles que la orden de paro venía también de la UGT". Ara bé, sembla més lògic de pensar en un nou desbordament dels dirigents socialistes; de fet l'efectivitat de la vaga sembla significar que les mesures preses contra aquells obrers catalans no foren populars entre la classe obrera mallorquina. D'altra banda, els comentaris fets pels socialistes són una prova clara de llur desencant davant una nova vaga en la qual participà la UGTB sense la seva aprovació: "... el hecho, insólito en Palma, de que el lunes por la mañana se paralizase el trabajo en la mayoría de los centros industriales y se cerrase el comercio, no implica ni mucho menos, una protesta contra la medida gubernamental de confinar a Bata a los responsables del movimiento (contrarrevolucionario) de la zona de Llobregat (medida que la opinión sana lamenta, pero que considera necesaria) sino el efecto de un golpe de audacia" ... "Un golpe de audacia que hubiera podido ser abortado muy fácilmente con sólo desearlo la primera autoridad civil, pues, según tenemos entendido, se le advirtió con sobrado tiempo para impedir que durante toda la mañana la ciudad estuviese a merced de una partida de mozalbetes inconscientes de sus actos. Y esto es lo más grave, la pasividad del Gobernador, pasividad que se presta a muy

72. "C.O." (2), 22, 6 febrer 1932; "C.O." (2), 20, 23 gener 1932.

73. "C.O." (2), 22, 6 febrer 1932.

graves interpretaciones, ya que al amparo de ella se produjeron los hechos que comentamos y que pueden reproducirse en cualquier momento, sin que la ciudad tenga la garantía, que debe tener, de no ver interrumpida su vida normal y ordenada". Tot plegat, amb aquesta mena de comentaris, semblava donar la raó a certes acusacions sindicalistes: "el móvil de las deportaciones ... ha sido una maniobra de los socialistas para restar elementos a la CNT e intentar por ese medio su destrucción. No afirmamos porque sí, sino con pleno fundamento: sesenta y cinco diputados socialistas entre los que se encuentra el mallorquín Alejandro Jaume han votado a favor de la deportación".⁷⁴

ELS COMUNISTES A MALLORCA

El primer nucli comunista es configurà a Ciutat els anys 1929-1930.⁷⁵ Aquest inicià el 17 de gener de 1931 la publicació del periòdic "Nuestra Palabra",⁷⁶ dirigit en els seus primers números per Ateo Martí,⁷⁷ probablement el seu primer financer. Mostra de la manca d'organicitat d'aquell grup comunista, el seu òrgan, subtítulat "Periódico obrero", va tenir en un començament un fort caire anticlerical i va anar apareixent ple de crides metafísiques per l'aixecament dels obrers contra la burgesia, per una humanitat lliure, per un dia de demà més venturós; malgrat tot, sí que hi figuraven algunes qüestions concretes, producte sens dubte de la inserció d'alguns dels membres del grup en el moviment obrer a Ciutat: Antoni Bauzà, el més sòlid ideològicament,⁷⁸ va dirigir una forta campanya en contra dels comitès paritaris i, d'altra banda, va

74. "O.B.", 1574, 19 febrer 1932, *El paro del lunes, un comentario y una protesta*; "C.O." (2), 24, 20 febrer 1932.

75. Després de l'escampada dels homes comunistes de 1921-1923 durant els anys de la dictadura a l'any 1929 fou ja evident la presència d'alguns comunistes, de fet desorganitzats, a determinats sindicats. Així Miquel Llabrés, i Antoni Bauzà, paletes; també Antoni Ambrós, vell líder dels adobadors, i Manuel Cespón, sabater. És d'assenyalar el cas de Pere Canals, que arribà a Mallorca probablement a finals del 1930: havia pertangut al centre federal de Sabadell, a la casa del poble de Reus, com a dirigent del sindicat metallúrgic i al partit comunista català ("N.P.", 9, 13 maig 1931), *Calumnias que rechazan mi dignidad*.

76. Abans de "Nuestra Palabra", els comunistes mallorquins de 1921-1923 havien tret "El Comunista Balear" (probablement, setembre 1921-desembre 1922), dirigit per Antoni-M.ª Alsina. "Nuestra Palabra" va aparèixer el 17 de gener del 1931 i va desaparèixer pel juliol del 1936. Va sofrir les següents interrupcions: mitjan 1932-gener 1934, octubre 1934-abril 1935. Aparegut com a quinquennal, es va convertir en setmanari pel novembre del 1931, per més que la seva periodicitat fou sempre molt irregular.

77. Ateo Martí, en realitat Mateu Martí, va ser una personalitat molt particular a Mallorca. Ric, va anar amb socialistes, anarquistes i comunistes, sense, però, convertir-se mai en un dirigent. Anticlerical furibund (es conten en aquest sentit un gran nombre d'anècdotes), va ser el principal organitzador de la *Liga Laica* a Mallorca (agost-novembre 1930), publicà diferents fullets (així: *Temas*, gener 1932), fundà i dirigí el periòdic anticlerical *Sotana Roja* (maig 1931), així com *La Unió de Trencadors*, societat d'obrers picapedrers de s'Arenal, poble on residia habitualment.

78. Antoni Bauzà, socialista des de 14 anys, marxà amb els comunistes el 1921. Fou després, ja el 1930, el cap més clar de les forces comunistes.

inserir en el periòdic una munió de trossos escollits d'autors marxistes, ben sovint amb força comentaris propis; els pocs líders sindicals del grup (Miquel Llabrés, Jaume Cañellas, Antoni Ambrós, Pere Canals, Daniel Campins...) hi donaven referències constants de la seva activitat en els sindicats de paletes, metallúrgia i adobadors.

El 1.^r de maig, el periòdic passà a ésser "órgano de la Agrupación comunista palmesana (SE de la IC)" i en fou el nou director en Bauzà. A més, aquells primers dies de maig van passar per Mallorca en viatge de propaganda en Silva i en Figueras, del PCE. Tot plegat, probablement relacionat amb la reorganització de les federacions regionals decidida pel PCE en la seva reunió d'abril, va significar una primera reorganització del nucli comunista a Ciutat.

L'agrupació comunista de Ciutat, "representación de Baleares", va publicar una nota que deixava ben clar que res no tenia a veure amb el "grup de La Batalla", i que aquest no tenia cap adeptes a Balears.⁷⁹ D'altra banda, en Silva va assenyalar en un llarg article quines eren les "Tareas del partido en Palma": els actes de propaganda havien demostrat que els obrers de Ciutat eren mobilitzables, però això restaria sense cap fruit si els comunistes de Ciutat no anaven a les masses "haciendo ver a los obreros que sólo la lucha de clases, la lucha por reivindicaciones inmediatas, puede conducirles a su liberación completa..."; a més: "Haciendo que la burguesía republicana y sus auxiliares socialfascistas tomen posición franca; obligándoles a definir su actitud ante los problemas concretos de los obreros, forzándoles a ponerse en frente del mejoramiento inmediato de las condiciones de vida y trabajo de las masas, habremos dado un gran paso en la conquista de los trabajadores para la revolución proletaria, pues comprenderán que sólo podrán librarse de la explotación capitalista mediante la lucha de clases encarnizadas, agrupándose en torno al Partido Comunista para derrumbar el poder de la burguesía e implantar su propio gobierno de clase: el Gobierno Obrero y Campesino".⁸⁰ A la fi, potser de les repercussions més importants de l'anada a Ciutat de Josep Silva i d'en Figueres, sembla que efectivament a partir de llavors el nucli comunista de Ciutat va lligarse als òrgans superiors del PCE. I, en contra del que potser s'ha dit en alguna ocasió, es va adscriure a un denominat "Comité regional catalano-balear del PCE".⁸²

79. "N.P.", 9, 13 maig 1931.

80. "N.P.", 10, 29 maig 1931.

81. Comín Colomer, en la seva *Historia del Partido Comunista de España*, diu que, per l'abril de 1931, una federació regional de Balears (Ciutat) estava supeditada a la federació regional de Llevant-Nord (València).

82. A "N.P.", 11, 12 juny 1931, es troba per primera vegada reproduït un manifest (A todos los trabajadores) signat per *El Comité Regional Catalano-Balear del Partido Comunista de España*.

A partir d'aquells moments el periòdic va aparèixer més estructurat, més coherent, i també, potser d'acord amb la influència real dels comunistes dins el moviment societari a Ciutat, augmentà el seu caràcter ideològic en perjudici d'una pàgina sindical més aviat prima. S'incrementaren les col·laboracions externes, i amb elles la fidelitat al programa polític del PCE per part del periòdic fou més gran. La política del partit es repetí una i mil vegades. Tampoc no hi mancaren explicacions sobre l'URSS.

Es fa difícil, a partir de les informacions fragmentàries que hem pogut recollir, el restabliment de la seva evolució organitzativa; en realitat, només podem donar certs punts de referència, certs índexs.

Ja hem vist com el mes de maig del 1931 es produí la primera reorganització del nucli comunista a Ciutat. Ara bé: sembla que aquella no va canviar massa l'estructura real: un grup d'homes amb un cert ajut d'un grup marxista de Gènova, amb una certa influència als barris de Son Sardina, Soletat, Santa Caterina i Hostalets, i als sindicats de la construcció i de la metallúrgia; amb bones relacions concretes (malgrat els "atacs ideològics" comuns) amb els sindicalistes i, finalment, amb un periòdic que aconseguiren de fer arribar a alguns pobles de Mallorca (Capdepera, Alaró, Manacor, Sóller, Inca).

L'únic fet nou, i per únic no menys important, va ésser la creació de les joventuts comunistes. En un començament només s'havien produït des del periòdic certes crides als joves obrers per interessar-los en les activitats sindicals, fent constar que tenien la mateixa problemàtica que els obrers en general.⁸³ Ara bé, entre abril i maig, Antoni Sureda i Antoni Costa cridaren ja els obrers per a la república obrera i camperola i contra les forces monàrquiques.⁸⁴ Oficialment, la joventut comunista de Ciutat es constituí a començaments de juliol i va declarar que lluitava, en concret, per la conquesta dels drets polítics i civils a partir dels 18 anys. De segur, molt pocs aconseguiren d'arribar a constituir un grup al barri del Molinar, dirigit per Antoni Sagrera (agost).⁸⁵

El PCE va proclamar aquell estiu la iniciació d'un viratge polític, que pel que fa a les forces comunistes de Mallorca, es començaren a notar, sobretot en l'aspecte organitzatiu, els primers dies de setembre. Es constituí un denominat *Comité provincial de Baleares del PCE (SE de la IC)* i paral·lelament s'anà cap a la formació de radis comunistes i comitès de radi a Ciutat i als pobles on existien alguns simpatitzants. S'intentà la formació de fraccions sindicals del partit per a impulsar grups d'oposició sindical revolucionària (OSR). Les joventuts passaren a dir-se *Ju-*

83. "N.P.", 11, 12 maig 1931.

84. "N.P.", 14, 20 juliol 1931; "N.P.", 17, 21 agost 1931.

85. "N.P.", 19, 10 setembre 1931.

ventudes comunistas de Baleares i comptaren també amb llur comitè provincial. Evidentment, el periòdic passà a ésser l'òrgan del comitè provincial de Baleares del PCE.⁸⁶

Tot això va anar acompanyat d'una "Resolució del comité Provincial de Baleares del PCE (SE de la IC) sobre el viraje del Partido",⁸⁷ producte probablement de la primera conferència de les forces comunistes a Mallorca, d'on hauria sortit també el pla de tota la reorganització esmentada. La resolució proclamava la "justeza del viraje" pel que feia a l'apreciació de la revolució espanyola, i després del 14 d'abril feia esment de la necessitat d'ampliar el nombre d'afiliats per poder aplicar el viratge, la qual cosa sembla que no s'havia destacat massa en el document del partit, i notava que, després dels nous acords presos, el partit no els havia sabuts aplicar en el transcurs dels moviments revolucionaris que s'havien produït en aquell temps a Espanya. Respecte a Balears, la manca d'aplicació havia estat escandalosa: passats dos mesos, encara no havia estat presa cap resolució; mentrestant, la crisi econòmica s'agreujava, especialment a Balears, i l'ofensiva de la patronal era especialment intensa aquí també (als sectors tèxtil, del calçat, metallúrgia, vestimenta, construcció, etc., i tant a Ciutat com als pobles, Sóller, Alaró, etc.), els "socialfascistas y anarcorreformistas" eren fidels instruments de la burgesia, i, pel que fa al partit: "Desde un tiempo atrás a la fecha el Partido no ha aumentado sus efectivos, no se ha aprovechado no sólo de los movimientos dirigidos por nosotros, unos directa e indirectamente otros, sino tampoco de la influencia que ejercemos en los sindicatos..." ... *en una palabra, no hemos estado a la altura necesaria*, ... no obstante la situación favorable que nos rodea". Calia "transformar nuestro Partido en un Partido Bolchevique a base de células de empresa, y triplicando lo antes posible los efectivos". La llista de feines concretes a dur a terme era llarga: situarse al cap de tots els moviments; preparar una forta campanya electoral enfront de les eleccions a Corts d'octubre; formar radis del partit als pobles i iniciar una llista de subscripcions per fer una campanya de propaganda per les illes; acabar amb la indiferència enfront dels soldats; fer costat a la JC; era inajornable la constitució de fraccions comunistes als sindicats i també de les OSR; així com la incorporació dels joves a aquests organismes; calia constituir un sindicat de parats entorn de les reivindicacions del partit; que els comitès d'empresa i els periòdics als llocs de treball fossin un fet; acabar amb un dels errors més greus del partit a Balears: l'oblit dels camperols, calia l'esmena; pel que fa a "Nuestra Palabra", aquesta s'havia de convertir en l'expressió de les lluites d'obriers i camperols a Balears; calia

86. N.P.", 20, 20 setembre 1931.

87. "N.P.", 21, 30 setembre 1931.

una extensa xarxa de corresponsals, tant als pobles com als llocs de treball; es formarien al periòdic les seccions sobre "la vida del partido", les obreres, i milloraria la juvenil; es constituiria un comitè de redacció i un de venda, distribució i administració. Finalment, la resolució assenyalava un terme concret de sis setmanes per a posar en marxa totes aquelles orientacions.

Evidentment, també la llista de feines per a les joventuts era llarga. Calia iniciar una intensa campanya de propaganda per tots els pobles de l'illa exposant unes reivindicacions immediates (jornada de sis hores per als menors de 18 anys; treball igual, el mateix salari; tots els drets polítics i civils a partir dels 18 anys) i per constituir seccions juvenils del partit. La JC havia d'estar organitzada per cèl·lules, especialment en cèl·lules d'empresa. Calia un esforç especial per a atreure's les joves obreres. D'altra banda, hom podia intentar la constitució d'una "Juventud Deportiva Obrera". A més, no podien ser oblidats els infants: eren necessaris els grups de "pioneros".